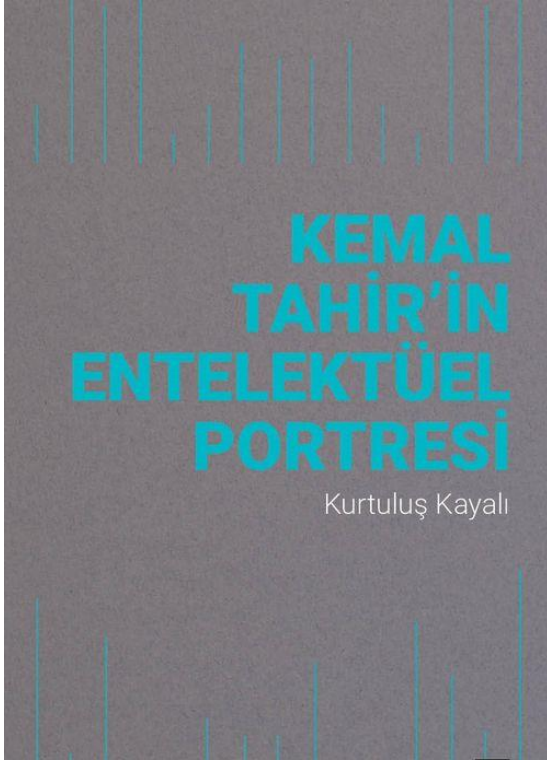

KEMAL TAHİR'İN ENTELEKTÜEL PORTRESİ¹

Derya ÖLMEZ²

Kurtuluş Kayalı 1949 yılında Kırşehir'de doğmuştur. Ankara Üniversitesi'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. Şu anda da Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Türk düşünce tarihi, tarihçiliği ve edebiyatı temel ilgi alanları olan Kurtuluş Kayalı, 1974-2021 yılları arasında Kemal Tahir ile ilgili düşüncelerini *Kemal Tahir'in Entelektüel Portresi* adlı kitabında toplamıştır. Kitap 2023 yılında İstanbul'da Ketebe Yayınları tarafından basılmıştır. Kitabın ön sözünde kitapta nelerden bahsedileceği hususunda bilgiler verilmiştir. Kemal Tahir hakkında oluşan bazı fikir tartışmalarından söz edilmiştir.

Kitap temel olarak beş ana bölüme ayrılmıştır. "Bir Entelektüel Portre Olarak Kemal Tahir" adlı ilk bölümde dört yazıya yer verilmiştir. Birinci yazı "Kemal Tahir Gibi Yerli Bir Entelektüeli Doğru Anlamanın Yolu Düşünsel

Konumunun Farklılığını Kavramaktan Geçer" dir. Kurtuluş Kayalı 2000 yılında *Doğu-Batı* dergisinde yayımlanan bu yazısında Kemal Tahir'i anlamının yolunun onun düşünce dünyasını anlamaktan hatta bu düşünce dünyasının farklılığını kavramaktan geçtiğini ifade eder. Kayalı, Kemal Tahir'i entelektüel olarak değerlendirirken

¹ (ISBN:978-625-6999-39-8; İstanbul: Ketebe Yayınları; Yıl 2023; s.s. 409.)

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü TDE Ana Bilim Dalı, olmezderya1818@gmail.com, orcid.org/0009-0007-2000-6994.

onun aslında bir çevirmen-yazar olmamasına dikkat çekmektedir. Kemal Tahir herhangi bir düşünce adamının takipçisi değildir. Kemal Tahir, farklı düşünce adamlarının görüşlerini kendine bir zemin olarak görmüştür. Ayrıca onu diğer entelektüellerden ayıran bir özelliği de fikirlerini herhangi bir siyasi yapıya dayandırmamasıdır. Bu sebeple diğer aydınların yıllar içerisindeki düşünce değişiklikleri Kemal Tahir'de görülmemiştir.

"Kemal Tahir'in Entelektüel Kimliği" isimli ikinci yazı 2003 yılında *Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına* adlı kitabının içerisinde yer almaktadır. Kayalı bu yazısında Kemal Tahir'in nasıl bir entelektüel olduğunun altını çizer. Kayalı'nın ifadelerine göre Kemal Tahir, her bir konuya eleştirel bakmaktadır. Ülkesinin gerçeklerinin farkında olan yazar, bu sorunları çeşitli entelektüellerin düşüncelerini de ele alarak değerlendirir.

Birinci bölümün üçüncü yazısı olan "*Bir Kemal Tahir Portresi*" 2003 yılında *Kılavuz* dergisinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı'ya göre doğru bir Kemal Tahir Portresi çizmek, ona gelen eleştirilerin derinliğini anlamaktan geçer. Bu doğrultuda bu yazısında Tahir'in ne gibi konularda eleştirildiğine dikkat çekmiştir. Kemal Tahir'in her zaman kendi sözünü söyleyen bir yazar olması onun bazı kesimlerce anlaşılmasını güç kılmıştır. Tahir'in bu tercihi portresinin oluşması konusunda büyük bir önem arz etmektedir.

Birinci bölümün son yazısı olan "*Herkes Selam Duran Edebiyat Yanında Ayrık Bir Düşünce ve Roman Dünyası: Kemal Tahir Düşüncesi ve Romanı*", 2010 yılında *Kemal Tahir 100 Yaşında* adlı kitabı içinde yer almaktadır. Kemal Tahir genel itibarıyla çeşitli kaynaklardan beslenmiştir. Dünya ve Türkiye şartlarını detaylı düşünmüştür. Yaşanan bütün gelişmeleri de kendi cümleleriyle yorumlamıştır. Yazdığı romanlar da bu birikimlerinin, düşüncelerinin eseridir.

"Kemal Tahir'in Düşünsel ve Edebî Girişimi" isimli ikinci bölümde altı yazıya yer verilmiştir. Birinci yazı "*Kemal Tahir Romanının Kökeni*", 2001 yılında *Milliyet Sanat* dergisinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı, Kemal Tahir'in romanının temelinde tarihin yattığını söylemektedir. Kemal Tahir romanlarında Doğu tipi toplum ve yaşanan tarihin oluşturduğu insanı anlatmıştır.

"Tarihsel Gelişim İçinde Türk Toplum Yapısını Yorumlama Denemesi ya da Kemal Tahir Romanı" başlıklı ikinci yazı, 1995 yılında *Folklor/Edebiyat* dergisinde yayımlanmıştır. Kemal Tahir'i anlamının bir yolunun onun düşüncelerinin nasıl bir zeminde ortaya çıktığını anlamaktan geçtiğini söyleyen Kayalı, bu yazısında nasıl bir toplumda düşüncelerinin temellendiğini anlatır. Kayalı'ya göre Kemal Tahir'in romanları ve *Notlar*'ı bir potada eritildiğinde genel düşünce dünyasının yansımaları mutlaka görülecektir. Kemal Tahir'in tarihsel geçmişe hem toplumsal yapı hem de düşünsel dayanak olarak önem vermesi onu 30 yıl sonrasının fikir adamları ile dahi çağdaş kılmaktadır.

İkinci bölümün üçüncü yazısı olan "*Kemal Tahir'de Köy ve Köylülük*" 2003 yılında *Kemal Tahir'in 30. Yıldönümü Anısına* adlı kitabında yayımlanmıştır. Bu bölümde yazar, Kemal Tahir'in köy hayatına ve insanlarına olan bakış açısını dönemin diğer romancılarıyla karşılaştırarak sunmaktadır. Kemal Tahir romanlarında köy yerindeki ekonomik dayanak, ülke genelindeki çatışma tarafından şekillenmektedir. Çünkü Tahir'e göre ülkenin gerçeklerinden soyutlanmış bir köy anlatımı söz konusu olamaz.

İkinci bölümün dördüncü yazısı olan "*Kemal Tahir'in Düşünsel Farklılığı Konusunda Birkaç Tespit*", 2021 yılında yayımlanan *Kemal Tahir Kitabı: Bir Aydın Üç Dönem İçinde* kitabında yayımlanmıştır. Kayalı, Tahir'i anlamının

bir yolunun da eserlerini kronolojik sırayla okumaktan geçtiğini ifade etmektedir. Kemal Tahir'in düşünceleri şahsi damgasını taşımaktadır. Şahsi damga diye adlandırdığımız bu düşünce özgünlüğünün menşei meseleleri bütünsel olarak ele almasıdır.

İkinci bölümün beşinci yazısı olan “*Bir Arayışın Önemli Bir Durağı: Devlet Ana*” başlıklı son yazı, 2002 yılında *Hece* dergisinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı bu yazısında genel anlamda *Devlet Ana* romanının neyi nasıl anlattığını ifade etmiştir. Romanın geniş anlamda Türk insanını anlattığını söyleyen Kayalı, bu eseri insan kaynağının temellerini araştırma denemesi olarak kabul etmektedir.

İkinci bölümde yer alan “*Kemal Tahir: Tarihçi, Sosyolog, Romancı*” başlıklı son yazı 2010 yılında *Bir Kemal Tahir Kitabı: Türkiye'nin Ruhunu Aramak* kitabında yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı bu yazısında Kemal Tahir'in makro tarih alanında benzersiz bir tarihçi olarak tezahür ettiğinden bahseder.

Kurtuluş Kayalı, “*Kemal Tahir'in Akisleri ve Takipçileri*” isimli üçüncü bölümde sekiz yazıya yer vermiştir. İlk yazısı “*Bizim Kuşağın Kemal Tahir Okuma Serüveni*” 2010 yılında *Bir Kemal Tahir Romanı: Türkiye'nin Ruhunu Aramak* kitabının içinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı bu yazısında kendi döneminden insanların Kemal Tahir'e ve romanlarına olan bakış açısını ele almıştır. Yazdığı ilk romanlarla yeterince dikkat çekemeyen Tahir, *Devlet Ana* romanıyla edebî ortamda bir hareketlilik oluşturmuştur. Kurtuluş Kayalı bunu bir kırılma noktası olarak görmektedir. Kemal Tahir ile ilgili olarak *Devlet Ana*'yla milliyetçi çevreleri, *Yol Ayrımı*'yla İslami çevreleri büyülediğini söylemenin yanlış olmayacağını ifade etmiştir.

Üçüncü bölümde yer alan ikinci yazı “*Kültürel Erozyon Hızlanarak Sürerken Kemal Tahir'i Hatırlamak*”, 1995 yılında *Folklor/Edebiyat* dergisinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı hâlâ devam etmekte olan bir kültürel erozyon varken Kemal Tahir gibi bir entelektüel hatırlamanın yararından bahseder. Onun düşünceleri derinlemesine incelenmelidir çünkü Kayalı'ya göre şu an yapılmakta olan bir sürü tahlil, öncesinde Kemal Tahir tarafından zaten ifade edilmiştir.

Üçüncü yazı “*Solda Kemal Tahir Tartışmaları*”, 2007 yılında *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* kitabında yayımlanmıştır. Kemal Tahir siyasetle fazla ilgilenmemiştir. Bu tutumu onu çok daha farklı ve bağımsız bir yere taşımaktadır. Kemal Tahir'e gelen eleştirilerin temelinde onu gerçekten anlamamanın olduğunu söyleyen Kayalı, bu yazısında Tahir'in ne gibi eleştirilere maruz kaldığını anlatır.

Üçüncü bölümün dördüncü yazısı “*ATÜT (Asya Tipi Üretim Tarzı) Tartışmalarının Hafife Alınmasının Nedenleri ve Bu Tartışmaların Atlanan Ruhunu*”, 2007 yılında *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* kitabında yayımlanmıştır. Kayalı'ya göre ATÜT tartışmalarını en derinden gündeme getiren entelektüel Kemal Tahir olmuştur.

Üçüncü bölümün beşinci yazısı “*Kemal Tahir'in Durumun Farkında Olan ve Olmayan Takipçileri*”, 2012 yılında *Hece* dergisinde yayımlanmıştır. Kemal Tahir'i anlamamanın bazen değişik biçimleri olduğunu söyleyen Kayalı, takipçilerinin de yalnız bir kesime ait olmadığını ifade etmektedir. Tahir'i gerçekten anlamak isteyenlerin ön yargıları bir kenara bırakmadıkça bunun mümkün olamayacağını anlatır.

Üçüncü bölümün altıncı yazısı olan “*Türk Düşünce Hayatında Kapsamlı Bir Doğu Vurgusu: Kemal Tahir ve Baykan Sezer Örneği*”, 2009 yılında *Sosyoloji Yıllığı* içinde yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı, Türkiye'de Doğu

meselesine olan bakış açısını ele almıştır. Kayalı'ya göre Doğu yani bir bakımdan Osmanlı üzerinde derinlemesine incelemeler yapılmamıştır. Doğu'nun kendi tarih yazımını dahi Batı'ya bıraktığından söz eder. Kayalı'nın ifadelerine göre Kemal Tahir'in de Doğu-Batı meselesine dair düşüncelerine, onun yazın dünyasını incelenmesiyle özellikle de *Notlar* adlı eserinin gözden geçirilmesiyle kolaylıkla ulaşılabilir.

Yedinci yazı "*Doğucu Toplumculuk*", 1994 yılında *Türk Düşünce Dünyası I: Türk Düşünce Dünyası Üzerine Sınırlı Değerlendirmeler* adlı kitabında yayımlanmıştır. Kayalı bu yazısında Doğulu toplumların birtakım fikirleri benimserken onların Batı kökenli olduğunu ve yerelleştirme yapılarak uygulamaya konması gerektiğini savunur. Kayalı'ya göre, Kemal Tahir'de bu kalıplaşmış düşüncelerin olmadığını özellikle *Kurt Kanunu* romanında görülmektedir.

"*Oğuz Atay'ın Metinlerinde Kemal Tahir Gölgesi*" başlıklı son yazı 2005 yılında *Uluslararası Türk Edebiyatı Kongresi*'nde sunulmuş bir bildiri yazısıdır. Oğuz Atay'ın, özellikle eleştirel bağlamda, Kemal Tahir ile aynı çizgiye sahip bir yazar olduğunu söyleyen Kurtuluş Kayalı, bu iki yazarın romanlarında da bir benzerlik söz konusu olduğuna değinir. Oğuz Atay'ı anlamak, Kemal Tahir ile benzerliğini kavrayabilmek adına kolaylaştırıcı bir basamaktır fakat araştırmacıların bu konuda çalışma yapmaktan geri durduğunu söyler.

Kitabın dördüncü ana bölümü olan "*Çağdaşımız Kemal Tahir*"de üç yazıya yer verilmiştir. Birinci yazı "*Giriş: Bir Kemal Tahir Kitabı*", 2010 yılında *Bir Kemal Tahir Kitabı: Türkiye'nin Ruhunu Aramak* kitabında yayımlanmıştır. Kemal Tahir'in topluma bıraktığı etki iki koldan gerçekleşmiştir. Bunlar Tahir'in düşünce hayatı ve edebi yönüdür fakat toplumu bu kadar etkilemiş bir yazar hakkında derinlemesine çalışılmamış bir eser olmamasından dem vurmaktadır. Kurtuluş Kayalı, Kemal Tahir'in düşünce dünyasının iyi anlaşılması ve buna bağlı olarak eserlerine gereken önemin verilmesi için böyle bir çalışmanın gerekliliğinden söz eder.

Dördüncü bölümde yer alan ikinci yazı olan "*Kemal Tahir Düşüncesi*", 1995 yılında *Folklor/Edebiyat* dergisinde yayımlanmıştır. Kemal Tahir'in Marksist bir düşünür olduğunu söyleyen Kayalı, onun düşüncelerinin genel kabul edilmiş düşüncelerden ne doğrultuda ayrıldığını açıklamaktadır.

Dördüncü bölümün üçüncü yazısı olan "*Farkında Olmasak Da Kemal Tahir Hâlâ Yaşıyor*", 2010 yılında *Kemal Tahir 100 Yaşında* kitabında yayımlanmıştır. Dünya üzerinde Kemal Tahir benzeri bir başka entelektüel olmadığını söyleyen Kurtuluş Kayalı, kendisinin yok sayıldığı bir toplumun düşünce tarihine nasıl nüfuz ettiğini ifade eder. Kemal Tahir artık aramızda olmasa bile onun edebiyat dünyasını derinden sarsan düşünceleriyle hâlâ aramızda olduğunu söylemektedir.

Dördüncü bölümde yer alan son yazı 2003 yılında *Kemal Tahir'in 30. Ölüm Yıldönümü Anısına* kitabı içinde "*Kemal Tahir'i Anma Denemesi*" adıyla yayımlanmıştır. Kurtuluş Kayalı bu yazısında uzun zaman sonra Kemal Tahir ve onun düşünce dünyası hakkında çıkan kitaptan bahseder. Uzun yıllardır böyle bir çalışma yapılmadığından Kemal Tahir'in unutulmaya yüz tutulduğunu ifade eder.

“Söyleşiler” başlıklı beşinci ve son bölümde, Kurtuluş Kayalı'nın farklı yıllarda Kemal Tahir ile ilgili yaptığı beş söyleşiye yer verilmiştir. Esasen bu bölüm akıllarda Kemal Tahir ile ilgili soru işareti bırakabilecek bütün meseleleri özetler niteliktedir.

Kurtuluş Kayalı'nın Kemal Tahir ile ilgili düşüncelerini derlediği bu eser dizin bölümüyle sona erdirilmiştir.

Kemal Tahir'e gelen eleştirileri, onun düşünce dünyasını, eserlerini nasıl yorumlamak gerektiğinin yolunun Kemal Tahir'i iyi anlamaktan geçtiğini söyleyen Kurtuluş Kayalı, Kemal Tahir ile ilgili düşüncelerini bu kitapta toplamıştır. Yıllar içerisinde farklı yerlerde yayımlanan Kurtuluş Kayalı'nın düşüncelerinin bir araya toplandığı bu eser, Kemal Tahir'i daha iyi anlaşılmasını, onun entelektüel portresinin daha iyi çizilmesini kolaylaştırmıştır.